

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola

Sáfrány Tímea

„országgyűlési pályára szántam magamat” Klauzál

Gábor politikai pályája

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Eger

2026

Témavezetők:

Dr. Pap József egyetemi tanár, EKKE

Dr. Miru György egyetemi docens, DE

A Bíráló bizottság tagjai:

Dr. Rainer M. János egyetemi tanár, EKKE

– elnök

Dr. Dobszay Tamás egyetemi docens, ELTE

– hivatalos bíráló

Dr. Völgyesi Orsolya tudományos főmunkatárs, ELTE

HTK

– hivatalos bíráló

Dr. Velkey Ferenc egyetemi docens, DE

– külső tag

Dr. Rózsa Sándor egyetemi adjunktus, EKKE

– titkár

I. Az értekezés témája, célkitűzései

A disszertációban Klauzál Gábor politikusi pályájának bemutatására vállalkoztam, emellett a forrásadottságok figyelembevételével munkám célja a magánéleti vonatkozások feltárása is. Klauzál életének és politikai pályájának meghatározó részét tették ki az országgyűlési szereplések, kezdve a rendi diétától a polgári parlamentekig, és az ott szerzett tapasztalatok, emberi kapcsolatok. A baráti és személyes kapcsolatok közül Deák Ferencé volt a legmeghatározóbb számára. Már a kortársak és a későbbi történetírás is többnyire Deák barátjaként és harcostársaként tartotta őt számon. Az értekezés több új adattal világítja meg kapcsolatukat, s helyezi el Klauzált a reformokért következetesen küzdő, politikai ambíciókkal is rendelkező, kiemelkedő képességekkel rendelkező reformkori szereplők sorában.

Klauzál Gábor politikai pályafutása legfontosabb országgyűlésén, 1843. augusztus 16-án a kerületi ülésen, a büntetőtörvénykönyvi javaslat tárgyalására tett indítványa közben mondta ki az értekezés címében olvasható idézetet, *„országgyűlési pályára szántam*

magamat”. Élete végén, amikor 1865. október 29-én az országgyűlési választások előtt szegedi választóihoz szólt, azt mondta, hogy egy hazafi legnagyobb jutalma az a bizalom, amely őt képviselői mandátumhoz juttatja. Mind a kortársak, mind a későbbi nagy köztörténeti összefoglalások, illetve az országgyűlésről készült szakmunkák Klauzál azok között említik, akik az 1832–36-os országgyűlésre újonnan érkezettek közül felhívták magukra a figyelmet. Sőt már akkor a „*stabil reformellenzék*” kiemelkedő tagjai közé sorolták őt. Ezt követően még két reformkori, az 1839–40-es és az 1843–44-es diétán vett részt, majd az első népképviselési országgyűlésen, illetve az első felelős magyar kormány földművelés-, ipar- és kereskedelmi minisztere lett, majd élete alkonyán részt vett az 1861-es és az 1865-ös országgyűléseken, de már nem élhette meg a kiegyezést.

Klauzál életrajzai vagy az életéről készült rövid összefoglalások hangsúlyosan országgyűlési követi és miniszteri munkájával foglalkoznak, zömmel általános áttekintést nyújtanak azokról, ugyanakkor Csongrád megyei tevékenysége és a megye közéleté szinte teljesen ismeretlen maradt a történészek előtt. Életéről a

lexikonok és adattárak szócikkei mellett csak néhány írás született, amelyek szinte mindegyike Deák barátjaként hivatkozik rá. Ezek nem foglalkoznak bővebben megyei pályakezdésével, többnyire csak a tiszteletbeli aljegyzői és táblabírói, majd a fizetési táblabírói hivatalát említik meg. Azután rendre áttérnek országgyűlési szereplésére. A halála után született emlékbeszédek és gyászbeszédek sem ismertetik részletesen pályájának ezt a szakaszát, még azok sem, amelyeket Csongrád megyeiek készítettek. Ennek oka talán az lehet, hogy ők maguk is úgy érezték, hogy nem a megyei, hanem országgyűlési tevékenysége az igazán jelentős.

Míg országgyűlési működése könnyebben megismerhető a jegyzőkönyvekből, a korabeli sajtóból, a kortársak nyilatkozataiból és a titkosrendőri jelentésekből, addig a megyei közéleti pályája kevésbé dokumentált, így sokkal nehezebb kihívás elé állítja a kutatót. A kortársi és az azokra alapozó szakirodalmi értékelésektől, a Deákkal történő összevetéstől nehéz elszakadnia a Klauzál biográfia szerzőjének, nem is feltétlenül lehet azt meghaladni. A dolgozat fontos célkitűzése azonban az volt, hogy feltárja, hogy főhőse

milyen tevékenységet folytatott az országgyűléseken és a megyei életben, hogy érzékeltesse politikai értékrendjét és motivációit, önálló kezdeményezéseit, saját feladatvállalásait, vagyis hogy megpróbálja őt egyéníteni a reformpolitikusok széles táborában.

A kutatómunka további fontos célkitűzése volt, hogy Klauzál megyei és országgyűlési tevékenysége mellett Csongrád megye reformkori közéleti és politikai viszonyait is feltárja és bemutassa, mivel anélkül nehezen értelmezhető a politikusi pálya. Az újabb kutatások révén a késő rendi korszak megyei közéletéről egyre bővülő ismeretekkel rendelkezünk. Levéltári kutatásaimmal magam is a megyei erőviszonyok és politikai csoportok törekvéseinek rekonstruálására vállalkoztam, mert csak azon keresztül érthető meg, hogy milyen politikai lehetőségei nyíltak Klauzálnak a húszas évek közepétől a negyvenes évek közepéig.

II. Az értekezés forrásai, az alkalmazott módszerek

A rendelkezésre álló források, illetve azok hiánya alapvetően meghatározza, hogy hogyan tudjuk rekonstruálni egy ember életét vagy pályáját. Kellő mértékű egodokumentum hiányában nem lehet Klauzálról életrajzot, pláne nem pszichobiográfiát írni. A fennmaradt forrásokból a politikai szerepvállalások és tevékenységek jól kutathatók, de személyéről és magánéletéről nagyon kevés forrás áll a kutató rendelkezésére. Ezért nem lehet teljeskörűen rekonstruálni a személyiségét, jellemvonásait, így a biográfia kettős előfeltevése szempontjából a karrier jelentős túlsúlyba kerül a karakterrel szemben, köztük arányeltolódás jön létre. Klauzál esetében egy politikai pályakép megírására vállalkozhattam, mivel a források is az életút ezen vonatkozásaiba nyújtanak bepillantást. Ugyanakkor a politikus beszédei és tettei mozgatórugóinak feltárása nem könnyű feladat, hiszen sosem lehetünk egészen biztosak abban, hogy amit kimondanak vagy leírnak, azok milyen szándékokat

takarnak. A Klauzálra vonatkozó források jelentős része az országgyűlésekhez kapcsolódik, a hivatalos naplók, jegyzőkönyvek, a különböző kézzel írott tudósítások, a diéták résztvevőinek naplói, levelezései, a titkosrendőri jelentések mellett a követjelentések és utasítások állnak ma a kutató rendelkezésére. A teljes pályaképhez azonban ennél jóval szélesebb körben kell keresni az információkat. A források persze aránytalanul oszlanak meg, a diétai szereplésről jóval több áll rendelkezésre, mint a megyei tevékenységről. Emiatt az utóbbit nem lehet olyan „részletességgel” ismertetni mint az országgyűléseket.

A Klauzál pályakép felrajzolásához széleskörű levéltári kutatómunkára volt szükség, hiszen minden olyan iratanyagot igyekeztem áttekinteni, amellyel hozzájárulhatok egy strukturált összkép kialakításához. A Klauzál család genealógiájához a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltárában Daróczy Zoltán genealógiai gyűjteményének vonatkozó részét tekintettem át, a családtörténethez a Hadtörténelmi Levéltár katonai egyházi szervezeteinek anyakönyveit is megnéztem. Klauzál tanulmányaival kapcsolatban a

Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltárában végeztem kutatásokat, majd jogi tanulmányaihoz a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának O szekciójában kutattam.

Klauzál csongrádi tevékenységének alapvető forrásai a megyei közgyűlés jegyzőkönyvei és iratai, amelyek a törvényhatóság településeinek iratanyagával, így Szentesével és Hódmezővásárhelyével is kiegészíthetők. Az előbbiek a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltárának szentesi fióklevéltárában, utóbbiak a hódmezővásárhelyi fióklevéltárban találhatók. Mindezekhez kapcsolódik a szegedi városi közgyűlés iratanyaga, a vármegyei levéltár szegedi központjában. Az alispáni iratanyag elenyésző, a főispánok, főispáni helyettesek, herceg Grassalkovich Antal, Keglevich Gábor, gróf Károlyi György és Lajos hivatali iratai az Országos Levéltár P szekciójában, a családi levéltárakban találhatók. Más megyei főtisztviselőkről, Orczy Lőrincről, Tajnay Jánosról és Földvári Gáborról ilyen anyagot nem találtam, míg Bene József hivatali iratai a Hódmezővásárhelyi Református Egyházi Gyűjteményben találhatók. Ugyanott helyezték

el Kovács Ferenc hagyatékát is, amelyben fellelhetők Klauzál életére vonatkozó adatok is. A megyei vagy városi tisztviselők nem hagyományoztak olyan személyes iratokat, amelyekben lenne adat Klauzál életével kapcsolatban. Több esetben nehézséget jelentett, hogy korábban létező iratanyagok az évek során eltűntek, így például Kaszap Mihály hagyatéka, amelyből ugyan kiadták Klauzálnak és Kovács Ferencnek az 1843–44-es diétáról hozzá írt leveleit, de a többi irat már nem található meg. A szentesi levéltárban is voltak olyan iratok, amelyeket Barta László levéltáros még olvasott és felhasznált, de én már nem jutottam hozzájuk.

A megyei köz- és politikai élet jobb megismeréséhez azonban további források felkutatása vált szükségessé. Ezért a megye legjelentősebb birtokosának, a Károlyi család tagjainak az Országos Levéltár P szekciójában őrzött levelezését (P 398) is átnéztem. Előbb azonban tudnom kellett, hogy kik azok az uradalmi alkalmazottak és megyei tisztviselők, akiknek érdemes a fondban található leveleit elolvasnom. Klauzáltól nagyon kevés levél maradt fenn, azokat is politikustársaihoz címezte. Hasonlóan kevés azoknak a

leveleknek a száma, amelyeket hozzá írtak, Klauzál feltehetően nem volt egy nagy levelező. Ugyanakkor ismerettségi köréből többeknek maradt fenn levelezése, így feltételeztem, hogy azokban előfordulhatnak rá vonatkozó információk is. Ezért áttekintettem Deák Ferenc, gróf Széchenyi István, gróf Batthyány Lajos és Kossuth Lajos kiadott levelezéseit. Szükségnek láttam továbbá Wesselényi Miklós levelezését és levélmásolati könyveit is átnézni, amelyek jelenleg mikrofilmen, illetve az arról készült digitális másolatokon tanulmányozhatók az Országos Levéltár állományában. Ez a kutatás nem várt eredményt hozott, ugyanis Wesselényi Somogyi Antallal, Bezerédj Istvánnal, Deák Ferencsel, Ráday Gedeonnal és Kossuth Lajossal folytatott levelezésében számos fontos információt közölt Klauzálról. A levéltárak mellett az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában is kutattam Klauzál levelei után.

Klauzál Vas megyei érdekeltségei, haszonbérletei miatt kutattam a Magyar Nemzeti Levéltár Vas Vármegyei Levéltárában is, illetve ahhoz kapcsolódóan az Országos Levéltár P szekciójában Batthyány Kázmér és Gusztáv iratanyagában. Klauzál 1828-as esztergomi

kiküldetésével kapcsolatban a Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltár közgyűlési anyagát néztem át. Miniszteri tevékenységéhez a jelenleg mikrofilmen és az azokról készült digitális másolatokban kutatható Minisztériumi levéltár (H) szekciójának vonatkozó részeiben vizsgálgódtam. Ugyanakkor a korban mind jelentősebbé vált a sajtókiadás. Ennek forrásértékével magam is szembesültem, s igyekeztem azt hasznosítani. A negyvenes évek sajtója, főként a jól szervezett tudósítói hálózattal rendelkező *Pesti Hírlap*, a megyei közélettről is értékes információkat közölt. De más, akár kormánypárti lapok tudósításait és publicisztikáját is fel tudtam használni, s az abszolutizmus éveire is a sajtó vált szinte a legjelentősebb forrásommá.

A kutatás során a közvetlen források hiánya komoly problémát jelentett, ezért törekedtem arra, hogy minél több olyan anyagot átnézzek, ahol valamilyen közvetett adatra bukkanhatok Klauzál pályájára vonatkozóan.

III. Az értekezés eredményei

Egy élet, egy politikai pálya értékelése nem egyszerű feladat, hiszen fejezetről fejezetre formálódik a vizsgált személyről alkotott kép, amelyet a végén mind a szerző, mind az olvasó szeretne egységben látni.

Klauzál Gábor fiútestvérei jórészt a korban kedvelt pályák felé fordultak, Imre és Gábor jogot, József katonai akadémiát végzett, míg Miklós orvosi tanulmányokba kezdett. A jogi egyetemről kikerülő Gábor feltételezhetően nagybátyja, Babarczy Imre, az akkori Csongrád megyei alispán közbenjárására lett tiszteletbeli táblabíró. Az értekezés egyik fontos eredménye, hogy nemcsak Klauzál Gáborról, hanem a testvéreiről, leginkább Imre életéről, munkásságáról sikerült kisebb összefoglaló értékeléseket készíteni. Klauzál Gábor pályakezdése a megyei adminisztráció világában tipikusnak mondható, de eltért tisztviselőtársaitól abban, hogy csak anyja révén kötődött a megyéhez, és családjának birtoka sem volt ott, hacsak anyja nem rendelkezett némi földtulajdonnal. Családi kapcsolatrendszere is csak anyai rokonain keresztül

kötötte Csongrád megyéhez, talán ezért vette nőül Prezetska Máriát, egy módos szegedi gyógyszerész lányát. Pályakezdésében minden bizonnyal támogatta nagybátyja, de későbbi pályafutására már aligha lehetett befolyással.

Klauzál pályakezdete nem volt szokatlan a korban, hiszen egy tiszteletbeli pozíciót követően fizetési táblabírói hivatalt kapott, amelyből már nem lépett tovább. Feladatai és megbízásai szokványosak voltak, de azok teljesítése közben megismerhette a megye állapotát, a korabeli szociális viszonyokat. A helyi közéletben játszott szerepének vizsgálatát megnehezítette, hogy még nem készült el a megye tisztségviselőinek archontológiája. Ezt saját magam pótoltam, hogy pontosabban lássam Klauzál tájékozódását és helyzetét a megyei erőviszonyok között. 1826-os követi és 1829-es alispáni jelöltsége presztízsértékkel bírt ugyan, de korántsem volt még akkor valódi esélye a pozíciók elnyerésére, komolyabban az 1830-as követválasztáson jöhetett szóba, de akkor még alulmaradt Bene Józseffel szemben. Táblabírói feladatai elvégzésével megyéje mellett más törvényhatóságokat is

megismerhetett. Esztergomban az 1828-as országos összeírás kapcsán fordult meg, majd egy évvel később a horvátországi állapotokba pillanthatott be az ottani összeírásban közreműködve. A kolerajárvány alatt a korabeli közegészségügyi viszonyokat is megismerte, és a rendszeres bizottsági munkálatok véleményezése közben is sok új tapasztalatot szerzett. Mindezek biztos alapot nyújtottak ahhoz, hogy az 1832-es országgyűlésen megyéjét képviselhesse.

Első országgyűlési szereplése során közeli barátságba került Deák Ferencsel, amely kapcsolat egész életében meghatározó maradt számára. A kortársak kiemelt figyelemben részesítették a diétára érkezett új követek között. Már első pozsonyi diétáján kitűnt csongrádi követársai közül aktivitásával, amelyet későbbiekben is megőrzött. Az 1835-ös tisztújításon távollétében is megerősítették táblabírói pozíciójában, bár az alispáni tisztséget nem sikerült elnyernie. A két országgyűlés között leginkább a szentesi örökváltság ügye kötötte le. Klauzál és Kárász tisztségét a következő, 1838-as restauráción is megtartotta, annak ellenére, hogy gróf Károlyi György megpróbálta befolyásolni a

választást. Károlyi a következő évben főispánhelyettesi kinevezést kapott, beiktatása és az országgyűlési követek megválasztása azonban korántsem zajlott konfliktustól mentesen. Az akkori eseményeket nagyjából a Károlyi levéltár Missiles anyagából sikerült rekonstruálnom, amit az értékezés egyik fontos eredményének tartok.

Az 1839–40-es diétán Klauzál kiválóan együttműködött Deákkal és az ellenzék stabil szereplőjévé vált. Az országgyűlés végén beválasztották a büntetőtörvénykönyv elkészítésére létrehozott bizottságba, amely a liberális és konzervatív politikusok kiemelkedő tagjait gyűjtötte egybe. A büntetőjogi kérdések tovább erősítették szakmai felkészültségét és a reformok iránti fogékonyságát. A munka megkezdése előtt, 1841-ben lezárta hosszúra nyúlt fizetési táblabírói hivatalát, és lemondott tisztségéről, de nem vonult vissza a megyei közéletől.

Klauzál pályafutásának legfontosabb diétáján állandó „harcostársa”, Deák nélkül kellett megállnia a helyét, ahol persze így is hozzá mérték teljesítményét. Csak több-kevesebb sikerrel tudott megfelelni a rá (is)

háruló feladatnak. Az országgyűlési események vizsgálata mellett kiemelten fontosnak tartom a magánlevelezésekben rejlő vélemények közzétételét, ezek jó információt nyújtanak arról, hogy kortársai hogyan vélekedtek diétai szerepéről.

Az 1845-ös év a kormányzat céljainak megfelelően Csongrád megyében is változást hozott. Klauzál egykori követő társa, Bene József lett az adminisztrátor, aki a Károlyiakkal és Klauzál unokatestvérével, Babarczy Antallal együttműködve az 1846-os tisztújításon konzervatív fordulatot hajtott végre. A történetek rekonstruálásához nagymértékben hozzájárult, hogy a Hódmezővásárhelyi Református Gyűjtemény anyagában rábukkantam Bene József főispánhelyettesi iratanyagára. A hivatalos levelezés fényt derít arra, hogy a megyében mivel is járt az adminisztrátori rendszer bevezetése. Klauzál 1845-ben még gyakran részt vett a megyei közgyűléseken, s szállt ott vitába unokatestvérével, a konzervatívok hangadójával. Az 1846-os tisztújításon és az azt követő közgyűléseken már nem vett többé részt, így az 1847-es követválasztáskor már fel sem merült a neve.

Klauzál számára sem a magánéletben sem pedig a politikai életben nem hozott semmi jót az 1847-es év, és az 1848-as sem indult igazán jól. Nem tudjuk, hogy miként érintette az országgyűlési követség meg nem szerzése, de súlyos magánéleti válságokat élt át, előbb Imre bátyját, majd feleségét is elvesztette, miközben az egészsége is megromlott. A kutatás során a megyei kontextus rekonstruálása mellett az egyik legnagyobb kihívást az 1848-as eseményekben játszott szerepének feltárása jelentette. Arra vonatkozóan, hogy hogyan lett tagja Batthyány kormányának, én sem találtam új információkat, mégis úgy vélem, hogy Deákhhoz fűződő szoros kapcsolata, következetes ellenzéki reformer múltja, s a pesti márciusi eseményekben játszott mérséklő szerepe alapján jött reálisan számításba a tárcák kiosztásánál. A tárcájához szükséges kellő szaktudásával kapcsolatban merülhetnek fel kétségek, de minisztériuma osztályvezetői és vezető munkatársai elismert szakemberek voltak, akik biztosították az adminisztráció zavartalanságát. A források korlátozottsága miatt miniszteri munkáját mégsem lehet kellően értékelni.

A szabadságharc alatt ő is visszavonult. Magán- és közéletének rekonstruálása ettől az időszaktól kezdve még nehezebbnek bizonyult, hiszen az eddigieknél is kevesebb forrás állt rendelkezésre. A politikai életbe az 1861-es és az 1865–66-os országgyűléseken kapcsolódott be újra. Akkor is támogatta barátját, Deákot, de annak nagy művét a kiegyezést már nem élhette meg. Utolsó országgyűlési szerepléseiből egy megrendült, az élet nehézségei által megviselt, de hazájáért tenni kész politikus képe rajzolódik ki.

Pályafutása vizsgálatának eredményei közül Csongrád megye közéletének rekonstruálását tartom a legjelentősebbnek, egyrészt mert megmutatja a politikus háttérét, másrészt helytörténeti vonatkozásai miatt. A források és a feldolgozott szakirodalom azonban nem tették lehetővé, hogy a politikai életrajz kereteit jelentősen meghaladó biográfiát írjak, azonban úgy érzem, hogy a lehetőségekhez mérten így is sikerült Klauzál pályáját rekonstruálnom.

Az értekezés témakörében megjelent publikációk

1. Klauzál Gábor az 1843–44-es országgyűlésen. In: Bárkányi Ildikó – F. Lajkó Orsolya (szerk.): Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Új folyam 3. 2016. 133–143.
2. A 150 éve elhunyt Klauzál Gáborra emlékezünk. Honismeret, 2016/6. 8–10.
3. „*Nemcsak nem haladunk, de hátrafelé megyünk (...).*” Csongrád vármegye és az örökváltság az 1832–36-os országgyűlésen. Veritatis Imago. Tudományos, muzeológiai, kulturális folyóirat, 2018/2. 6–22.
4. Klauzál Gábor pályakezdése és első évei Csongrád vármegyében 1825 és 1827 között. In: Rózsa Sándor (szerk.): Doktorandusz hallgatók VII. és VIII. konferenciájának tanulmányai. Eger, 2020. 53–78.
5. Csongrád vármegye nemességének és tisztviselőinek társadalomtörténeti vizsgálata 1825 és 1848 között. (Historiográfia, módszertan és források). In: Szuromi

Rita (szerk.): Doktorandusz hallgatók IX. konferenciájának tanulmányai. Eger, 2020. 229–254.

6. Tisztújítások és tisztviselői karrierutak a reformkori Csongrád vármegyében. Századok, 2022/3. 531–562.

7. Országgyűlési képviselők Csongrád vármegyében 1848 és 1875 között. Kelet-Közép-Európai Tanulmányok, 2023/1. 73–96.

8. A rendszeres bizottsági munkálatok véleményezése Csongrád vármegyében 1831–1832. In: Nagy Ágoston - Lajtai L. László - H. Németh István (szerk.): A vármegye, mint politikai tér és politikai képzet. Bp., 2025. 312–329.